

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 10ης Δεκεμβρίου 1948

Του κ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητού Παντείου Πανεπ. Κ.Π.Ε.,

Πανεπ. Αθηνών (Επισκ.),

Ex Ch. L. U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P., Paris

Ατομικά δικαιώματα: οριοθέτηση, οι απαρχές

Επειδή, κατά τον Έλληνα κυνικό φιλόσοφο Αντισθένη «αρχή σοφίας ονομάτων επίσκεψις», σημειώνεται εδώ, ότι ανθρώπινα, ή ατομικά δικαιώματα, μη περιλαμβανομένων των πολιτικών, είναι εκείνα, τα οποία αναγνωρίζονται και καθιερώνονται σε μία οργανωμένη κοινωνική δομή υπέρ πάντων των ατόμων, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, ιθαγενείας, θρησκείας, γένους, ηλικίας και άλλων χαρακτηριστικών.

Τα εκ του ως άνω ορισμού εξαιρεθέντα πολιτικά, αναγνωρίζονται και επιφυλλάσσονται μόνον για τους πολίτες συγκεκριμένης Πολιτείας.

Χωρίς να επιδιώκεται η πρόσκτηση τίτλου προγονολάτρου πρέπει να σημειωθεί, ότι ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων, εν σχέσει μόνον προς τους ελεύθερους Πολίτες, συναντάται έντονος κατά την ελληνικήν αρχαιότητα, εν αντιθέσει προς τα ισχύοντα σε Ανατολικούς Λαούς και μεταγενεστέρως στα Κράτη του Μεσαίωνα, όπου ούτε ανεγνώριζαν, ούτε διασφάλιζαν δικαιώματα υπέρ των Πολιτών.

Η πρώτη αναγνώριση δικαιωμάτων στον δυτικό χώρο είναι εκείνη εν Αγγλία κατά τις αρχές του 13 μ.Χ. αιώνα υπό του Ιωάννου του Ακτήμενος διά της Μάγκνα Κάρτα.

Ακολούθησαν:

Η Αμερικανική Διακήρυξη περί Ανεξαρτησίας (1776 μ.Χ.), και η Διακήρυξη της Γαλλικής Επανάστασης (1789 μ.Χ.), ενώ κατά τον 18ον αιώνα μ.Χ., επικρατήσαντος του ασιτισμού, ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων ανήχθη εις περιοπὴν πολιτικής θρησκείας.

Μεταγενεστέρως, υπό το καθεστὼς σοσιαλιστικῶν ιδεολογιῶν, κατὰ τις οποίες ἔναντι του ατόμου προέχει η κοινωνία, το απαραβίαστο των ατομικών δικαιωμάτων ως αρχή ατόνησε.

Η περίοδος μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων πέραν των οίων δήποτε ρυθμίσεων επί πεδίου εθνικών Συνταγμάτων, σε διεθνές επίπεδο επιχειρείται μέσω του Χάρτη του Ατλαντικού της 14/8/1941, της Διάσκεψης της Washington του έτους 1942, της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών της 1/1/1942, της Δήλωσης της Μόσχας της 30/10/1943, της Διακήρυξης της Τεχεράνης της 2/12/1943, της Διακήρυξης της Φιλαδελφείας του Μαΐου 1944, του Κειμένου των Συνομιλιών του Dumbarton Oaks του έτους 1944, του Χάρτου του Ο.Η.Ε. του έτους 1945, της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του έτους 1948, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Ρώμης του έτους 1950, του Προσθέτου Πρωτοκόλλου της των Παρισίων του έτους 1952, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του Τορίνο της 18/10/1961, της Διάσκεψης περί ασφαλείας και συνεργασίας στην Ευρώπη του Ελσίνκι του έτους 1975, του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Βρυξελλών του έτους 1989 κ.ά.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα στον Καταστατικό Χάρτη του Ο.Η.Ε.

Είναι γνωστόν, ότι το διεθνές κλίμα εντός του οποίου έλαβε χώρα η ίδρυση του Ο.Η.Ε. ήταν εντελώς διάφορο εκείνου, το οποίο προϋπήρξε της Κοινωνίας των Εθνών.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος υπήρξε κατά βάσιν πόλεμος επίλυσης οικονομικών κατά το πλείστον διαφορών μεταξύ των Κρατών.

Αντιθέτως, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις, έθεσε σε κίνδυνο αυτή ταύτη την ελευθερία του Ανθρώπου και για τον λόγο αυτό έλαβε ιδεολογικό χαρακτήρα: υπήρξε πόλεμος Κυβερνήσεων και Λαών για την υπεράσπιση ελευθεριών, αποκτηθεισών με μακρούς αγώνες.

Ως εκ τούτου μετά την λήξη αυτού του πολέμου ήταν αναμενόμενες κατά την σύσταση του Ο.Η.Ε. νέες, πλέον καινοτόμες, προσεγγίσεις της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σχετικώς ο Καταστατικός Χάρτης του Ο.Η.Ε. αναφέρει στο Προοίμιο:

Ημείς οι Λαοί των Ηνωμένων Εθνών είμεθα αποφασισμένοι όπως διακηρύξουμε εκ νέου πίστη στα θεμελιώδη δικαιώματα του Ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και στην αξία του Ανθρώπου, στην ισότητα των δικαιωμάτων Ανδρών και Γυναικών και Εθνών, μεγάλων και μικρών...

Κατά συνέπεια η υπεράσπιση των δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή του Οργανισμού, αρμόδια δε Όργανά του είναι το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, (εκ του οποίου εξαρτάται η Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) και βεβαίως η Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας.

Η Επιτροπή συγκροτήθηκε με απόφαση του Συμβουλίου την 16η Φεβρουαρίου 1946 μ.Χ., μεταξύ δε των αρμοδιοτήτων της περιλαμβάνετο και η σύνταξη σχετικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Έπειτα από 87 Συνεδριάσεις και 3 πλήρεις Συνόδους η Επιτροπή ολοκλήρωσε το έργο της σύνταξης της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και υπέβαλε στην Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το σχετικό κείμενο κατά την τρίτη Σύνοδό της στο Παρίσι το έτος 1948.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: γενική προσέγγιση

Μετά μακράν προεργασία η Διακήρυξη ενεκρίθη την 10ην Δεκεμβρίου 1948 μ.Χ. υπό των Μελών της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε., οι εργασίες της οποίας διήρκεσαν 2 μήνες.

Οκτώ Χώρες, η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, η Λευκορωσία, η Τσεχοσλοβακία, η Πολωνία, η Σαουδική Αραβία, η Ουκρανία, η Νοτιοαφρικανική Ένωση και η Γιουγκοσλαβία, απέσχον της ψηφοφορίας.

Χαρακτηριστικώς αναφέρεται, ότι κατά τον Εκπρόσωπο της Ε.Σ.Σ.Δ. Andrei VICHINSKY: «Η Διακήρυξη παρουσιάζει χαρακτήρα τυπικώς νομικόν και εκφράζεται διά σειράς αφηρημένων άρθρων. Ακόμη διακρίνεται από την έλλειψιν επαναστατικού πνεύματος! και επομένως δεν τυγχάνει της αποδοχής της Ε.Σ.Σ.Δ.», πράγμα το οποίο προκάλεσε τότε αλγεινή εντύπωση στην παγκόσμια κοινή γνώμη, δεδομένου, ότι η Ένωση ήταν το «άλλο» παγκόσμιο «δέος» της εποχής.

Χαρακτηριστικά της Διακήρυξης

Η Διακήρυξη περιλαμβάνει Προοίμιο και 30 άρθρα, με τα οποία αναγνωρίζονται 100 δικαιώματα περίπου.

Η Διακήρυξη πρέπει να θεωρηθεί ως Οικουμενική για σειρά λόγων, όπως:

Η Διακήρυξη είναι Οικουμενική ως εκ της εμπνεύσεως και της εκφράσεώς της.

Η Διακήρυξη είναι Οικουμενική ως εκ του περιεχομένου της.

Η Διακήρυξη είναι Οικουμενική ως έχουσα εφαρμογή επί πάντων των ανθρωπίνων όντων.

Επί του στοιχείου της οικουμενικότητας του κειμένου της Διακήρυξης είναι εμφανής η επιρροή επ' αυτού των Γαλλικών Διακηρύξεων των ετών 1789 και 1793.

Οι ατομικές ελευθερίες της Διακήρυξης

Με την ρύθμιση του άρθρου 1 της Διακήρυξης, στο οποίο αναφέρεται, ότι οι Άνθρωποι γεννώνται ελεύθεροι και ίσοι ως προς την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα «προικισμένοι διά λογικού και συνειδήσεως», τίθενται οι βάσεις των ατομικών ελευθεριών ή κλασικών δικαιωμάτων, τα οποία είναι:

Το δικαίωμα ζωής.

Η ελευθερία και η ασφάλεια του ατόμου.

Η κατάργηση της δουλείας.

Το δικαίωμα της ελεύθερας κυκλοφορίας.

Η καταδίκη της απάνθρωπης μεταχείρισης.

Οι εγγυήσεις κατά της αυθαιρεσίας.

Η ισότητα έναντι του νόμου.

Το δικαίωμα του ασύλου.

Το δικαίωμα απόκτησης ιθαγένειας.

Το δικαίωμα ιδιοκτησίας.

Η εθνική, φυλετική, θρησκευτική και γλωσσική ισότητα.

Η ισότητα των δύο φύλων.

Η ισότητα ημεδαπών και αλλοδαπών.

Η ελευθερία σκέψης, διάδοσης ιδεών και πληροφοριών.

Πολιτικά δικαιώματα (άρθρα 21, 22).

Εκ των Κοινωνικών, Οικονομικών και Μορφωτικών Δικαιωμάτων σημειώνονται (άρθρα 23 έως και 27) τα εξής:

Το δικαίωμα εργασίας, ανάπαυσης, αργίας.

Το δικαίωμα σε ωρισμένο επίπεδο ζωής, ασφάλειας λόγω ανεργίας, ασθενείας, γήρατος, αναπηρίας και χηρείας.

Η προστασία της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας.

Το δικαίωμα εκπαίδευσης.

Το δικαίωμα συμμετοχής στην μορφωτική ζωή της Κοινότητας.

Το δικαίωμα προστασίας των υλικών και ηθικών συμφερόντων των απορροεόντων εκ της πνευματικής εργασίας του Δημιουργού κ.ά.

Η νομική φύση της Διακήρυξης

Περί της νομικής φύσης της Διακήρυξης έχουν διατυπωθεί διάφορες ετερόκλητες απόψεις, μερικές των οποίων αναφέρονται εδώ όλως ενδεικτικώς:

Το κείμενο στερείται νομικής αξίας, ως ανήκον στην σφαίρα της ηθικής τάξεως.

Η Διακήρυξη κέκτηται νομική αξία ως επαναλαμβάνουσα αρχές περιλαμβανόμενες στο εθιμικό δίκαιο πολλών Κρατών.

Η Διακήρυξη κέκτηται νομική αξία συνεφελκόμενη υποχρεωτική ισχύ, χωρίς διάκριση των διατάξεών της.

Η Διακήρυξη έχει νομικό χαρακτήρα, αλλά είναι ως νομικό κείμενο ατελές.

Η Διακήρυξη δεσμεύει ηθικώς τα Κράτη.

Σημειώνεται, ότι οι πλείστοι των Συγγραφέων απορρίπτουν την άποψη, ότι η Διακήρυξη έχει νομικό χαρακτήρα.

Συνεπώς, η εφαρμογή της υπό των Κρατών Μελών εναπόκειται στις καλές προθέσεις τους, γεγονός, το οποίο συνεφέλκεται ετερόκλητες πρακτικές εφαρμογές, τόσο υπό του Ο.Η.Ε., όσο και υπό των επί μέρους Κρατών.

Εξ άλλου, εκ του γεγονότος, ότι σε διάφορες δικαστικές αποφάσεις αναφέρονται άρθρα της Διακήρυξης δεν δύναται να συναχθεί το συμπέρασμα, ότι αυτή έχει (απόλυτο) νομικό χαρακτήρα, αλλά, ότι η Διακήρυξη ασκεί εμμέσως επίδραση επί της εξέλιξεως της νομολογίας διεθνώς.

Η επίδραση της Διακήρυξης

Ελλείπει χώρου δεν αναφέρονται εδώ ιδιάζοντα νομικά ζητήματα, όπως εκείνα των εγγυήσεων εσωτερικής φύσεως, των εγγυήσεων τεχνικής φύσεως, των εγγυήσεων δικαιοδοτικής φύσεως, των εγγυήσεων ποινικής φύσεως και επισημαίνεται απλώς το θέμα της επιρροής της Διακήρυξης σε μεταγενέστερα συναφή κείμενα και θετικές δράσεις.

Πρώτος καρπός της επιρροής της Οικουμενικής Διακήρυξης υπήρξε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Ρώμης του έτους 1950 μ.Χ. και το Πρόσθετον Πρωτόκολλο αυτής των Παρισίων του έτους 1952 μ.Χ. Αμφότερα τα κείμενα έχουν την σφραγίδα του πνεύματος της Διακήρυξης τόσο επί γενικών θεμάτων, όσον και επί του θέματος της προστασίας των επί μέρους ατομικών ελευθεριών.

Η Σύμβασις της Ρώμης δεν περιλαμβάνει μόνον την διακήρυξη της αρχής κάθε ατομικής ελευθερίας, αλλά καθορίζει το περιεχόμενό τους, θεσπίζοντας όρια εντός των οποίων αυτές ασκούνται.

Υπενθυμίζεται, ότι «παραγωγός» τόσο της Σύμβασης της Ρώμης, όσον και του Προσθέτου Πρωτοκόλλου των Παρισίων είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο έχει ιδρυθεί την 5η Μαΐου 1949, βασιίζεται στην κοινότητα του γεωγραφικού παράγοντος των ευρωπαϊκών Κρατών Μελών του και επιδιώκει την ενότητα των Μελών του προς διαφύλαξη και προαγωγή κοινών ιδεών και αρχών (ελευθερίας, δημοκρατίας κ.ά.).

Άλλη διεθνούς χαρακτήρος Διάσκεψη, η οποία ενήργησε υπό το πνεύμα της Οικουμενικής Διακήρυξης είναι εκείνη του έτους 1975 μ.Χ. η οποία έγινε στο Ελσίνκι για θέματα ασφάλειας και συνεργασίας στην Ευρώπη.

Πέραν αυτών, επισημαίνεται εδώ η επίδραση των ρυθμίσεων της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανάγει, ως γνωστόν, την γένεσή της στο πρώτο μόρφωμά της την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα του έτους 1952 μ.Χ. εν Παρισίοις, υπό έξη Χωρών.

Ηκολούθησαν η σύσταση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και η σύσταση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας το έτος 1957 μ.Χ. στη Ρώμη.

Σήμερα, μετά διάφορες εσωτερικές μεταλλάξεις η Ένωση περιλαμβάνει 25 Χώρες και λειτουργεί βάσει των ρυθμίσεων των Συνθηκών Μάαστριχτ, Άμστερνταμ και Νίκαιας.

Οι ρυθμίσεις των εν λόγω Συνθηκών απετέλεσαν εν εκτάσει το κείμενο της ατυχούς μέχρι τούδε Συνθήκης για την θέσπιση Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία ως πρώτη ιδρυτική αρχή αναφέρει, ότι οι Ηγέτες της Ένωσης εμπνέονται από την πολιτιστική, θρησκευτική, ανθρωπιστική κληρονομία της Ευρώπης, από την οποία αναπτύχθηκαν οι παγκόσμιες αξίες των απαράβατων και αναφαίρετων δικαιωμάτων των Ανθρώπων, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και του κράτους δικαίου.

Ως εκ τούτου η Ένωση αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα δικαιώματα και ελευθερίες:

Την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Το δικαίωμα στη ζωή.

Το δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου.

Την απαγόρευση των βασανιστηρίων.

Την απαγόρευση της δουλείας.

Το δικαίωμα ιδιοκτησίας.

Το δικαίωμα στην ασφάλεια.

Τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας.

Την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.

Την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης.

Την ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης.

Το δικαίωμα της εκπαίδευσης.

Το δικαίωμα επιλογής επαγγέλματος.

Το δικαίωμα ασύλου.

Την ισότητα έναντι του νόμου.

Την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία.

Την ισότητα ανδρών και γυναικών.

Δικαιώματα παιδιών και ηλικιωμένων ατόμων.

Την ελευθερία των Πολιτών προς αναζήτηση απασχόλησης.

Την επιχειρηματική ελευθερία.

Το δικαίωμα διαπραγμάτευσης και των συλλογικών δράσεων.

Την κοινωνική ασφάλεια και την κοινωνική αρωγή.

Την προστασία της υγείας.

Την ελευθερία εγκατάστασης.

Την καταβολή ίσης αμοιβής χωρίς διακρίσεις φύλου.

Την προστασία των καταναλωτών κ.ά.

Εάν συγκριθούν τα διαλαμβανόμενα περί ατομικών δικαιωμάτων στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με αυτά της Ένωσης διαπιστώνεται, ότι αυτά επαναλαμβάνονται, τηρουμένων των αναλογιών, κατά συρροήν.

Εν είδει επιλόγου

Οι καιροί είναι χαλεποί.

Παράγοντες απρόβλεπτοι, ασύμμετρες απειλές, συγκρουόμενα συμφέροντα, παλαιά και νέα πάθη, η επιθυμία του άνευ και εκτός ορίων κέρδους, δημιουργούν παγκοσμίως και διεθνώς καταστάσεις αστάθειας, αβεβαιότητας, φόβου, υπό το κράτος των οποίων ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων κλυδωνίζεται.

Η επί θύραις άλογος τρομοκρατία, υπόπτου προελεύσεως και υπόπτων στόχων, οδηγεί κατά την παρούσα περίοδο, υπό καθεστώς πραγματικών, τεκμαιρομένων, ή νομιζομένων κινδύνων, στην λήψη αποφάσεων αναστολής, περιστολής, φαλκίδευσης των ατομικών δικαιωμάτων.

Υπενθυμίζεται, η απόφαση της Δευτέρας 5ης Δεκεμβρίου 2005 μ.Χ. των Υπουργών Εσωτερικών Υποθέσεων και Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία προβλέπει την καταγραφή όλων των τηλεφωνικών επικοινωνιών των Ευρωπαϊκών Πολιτών, τα δε σχετικά δεδομένα θα διατίθενται στις εθνικές και διεθνείς διωκτικές Αρχές αλλά και σε εμπορικές επιχειρήσεις επί πληρωμή (!), με ό,τι δήποτε αυτό συνεφέλκεται.

Πλέον αναλυτικώς:

Τα δεδομένα θα είναι διαθέσιμα στις εθνικές διωκτικές Αρχές, Αστυνομία, Αντιτρομοκρατική Ομάδα, Μυστικές Υπηρεσίες.

Επίσης, το υλικό θα είναι διαθέσιμο στις αντίστοιχες διωκτικές Αρχές των υπολοίπων Χωρών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ιντερπόλ, αλλά και σε Τρίτες Χώρες, εάν αυτό ζητηθεί.

Κατά τον Έλληνα Υπουργό Δικαιοσύνης η Ελλάδα θα επιχειρήσει να περιορίσει την διατήρηση δεδομένων μόνον για την εξυπηρέτηση σκοπών έρευνας, διακρίβωσης και δίωξης σοβαρών εγκλημάτων, παρά την επισήμανση του Βρεταννού Προεδρεύοντος του Συμβουλίου των Υπουργών της Ένωσης, ότι επίκειται η λήψη και άλλων παρεμφερών μέτρων, απτομένων ατομικών δικαιωμάτων.